

Постановка проблеми. Модернізація освітньої системи в Україні, орієнтована на суттєве оновлення цілей, змісту, методів і форм організації педагогічного процесу в школі, на розвиток характеру відносин вчителів та учнів, вчителів та батьків, ставить перед учителем нові професійні завдання. Успішність вирішення цих завдань залежить насамперед від професійного розвитку вчителя, його активності в оволодінні професійною діяльністю. У зв'язку з цим все більшої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів-філологів до професійної діяльності.

Важливу роль у системі професійної підготовки майбутніх учителів-філологів відіграє педагогічна практика в загальноосвітніх навчальних закладах, яка, з одного боку, є джерелом інформації про якість роботи професорсько-викладацького складу кафедр ВНЗ, що готують студентів, а з другого – показником оволодіння студентами навчальним матеріалом, ступеня та повноти його засвоєння. Вивчення наукової і методичної літератури показало, що проблема підготовки студентів до професійно-педагогічної діяльності у процесі педагогічної практики потребує більш глибокого дослідження.

Аналіз останніх досліджень. У сучасних умовах розробляються способи вдосконалення практичної підготовки у ВНЗ, переосмислюється її призначення. Педагогічна практика розглядається науковцями по-різному, зокрема: з точки зору формування професійних умінь майбутніх учителів (Н. Бурлакова, К. Гошева, Я. Писарев), як модель загальнодидактичної підготовки студентів (Л. Колодкіна), як засіб підготовки до інноваційної педагогічної діяльності (Н. Неводніченко).

Аналіз досліджень дозволив визначити, що в основі багатьох сучасних концепцій практики лежить розуміння практичної професійної підготовки майбутніх учителів як процесу перетворення освітнього та особистого досвіду в досвід вирішення професійних завдань за допомогою накопичення досвіду вирішення навчальних, творчих, лабораторних завдань, оволодіння педагогічним проектуванням і моделюванням (Є. Бондаревська, М. Бурмістрова, А. Тряпціна, Н. Чекальова та ін.).

Незважаючи на те, що проблему педагогічної практики у системі професійної підготовки майбутніх учителів розглянуто досить докладно (О. Абдуліна, Є. Белозерцев, В. Болотов, П. Решетников, В. Сластьонін та ін.), останнім часом значення педагогічної практики істотно переосмислюється. Зокрема, І. Чорней підкреслює, що невирішеними залишаються питання формування готовності студентів до інноваційної діяльності у процесі педагогічної практики як засобу становлення творчої особистості фахівця. В. Болотов, В. Горленко, Б. Хасанов акцентують увагу на тому, що недостатньо обґрунтованою є проблема цілепокладання практики в чинних інструкціях і методичних посібниках.

Формулювання мети. Мета статті полягає в аналізі проблеми професійних умінь і навичок у майбутніх учителів-словесників в процесі практичної підготовки.

Виклад основного матеріалу. В освітньому процесі сучасного ВНЗ першочерговим завданням є не лише формування певних знань, умінь і навичок, а й інтеграція знань і практики як здатності випускників використовувати набуті в ході навчання знання і досвід з метою вирішення професійних завдань. Саме педагогічна практика дозволить студентам оцінити готовність до професійної діяльності, проаналізувати та осмислити власні особистісні якості як майбутніх учителів. Нині виникла потреба у викладачеві більш високої кваліфікації і творчим науково-педагогічним мисленням. Це, в свою чергу, вимагає вдосконалення педагогічної практики як важливої форми практичної підготовки майбутніх педагогів.

У контексті дослідження проблеми вважаємо доцільним акцентувати увагу на формулюванні поняття «педагогічна практика». У педагогічному словнику практику визначено як зумовлену специфікою соціального буття цілеспрямовану, чуттєво-предметну діяльність людей, змістом якої є перетворення природи й суспільства, специфічно людську форму життєдіяльності, спосіб буття людини у світі [1, с. 268]. Педагогічну практику студентів С. Гончаренко розуміє як спосіб вивчення навчально-

виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів. На думку вченого, мета педагогічної практики – «виробити у студентів уміння й навички, необхідні в майбутній педагогічній діяльності, закріпити теоретичні знання, застосувати їх у педагогічній практиці» [1, с. 268].

Проблемі практичної підготовки майбутніх учителів присвячено праці С. Авер'янової, В. Бауер, О. Коник, Л. Манчуленко, Д. Рахманової, А. Саврасової та ін. Теоретичний аналіз джерел дозволяє констатувати існування різних поглядів щодо поняття «педагогічна практика». На думку С. Авер'янової та Л. Манчуленко, педагогічна практика є формою професійної підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності, у ході якої отримані теоретичні знання і методична підготовка реалізуються на практиці [2; 3]. А. Саврасова педагогічну практику визначає як процес поетапного формування досвіду професійної діяльності майбутніх учителів на основі рефлексії власної діяльності.

Д. Рахманова метою педагогічної практики вважає формування у студентів особистісної готовності до роботи вчителем і вміння творчо організувати навчальну і виховну роботу зі школярами. За В. Бауер, педагогічна практика – найважливіша ланка в системі професійної підготовки майбутнього вчителя; це насамперед процес оволодіння різними видами професійної діяльності, в якому створюються умови для самопізнання, самовизнання і самовизначення студента в різних професійних ролях і формується потреба у самовдосконаленні та самореалізації [4].

А. Лигостева розглядає педагогічну практику як складову частину навчального процесу, яка має на меті навчити студентів творчо застосовувати у педагогічній діяльності науково-теоретичні знання та практичні навички, отримані при вивченні психолого-педагогічних і спеціальних дисциплін, сприяти розвитку у майбутніх учителів стійкого інтересу до професійної діяльності [5, с. 11].

Узагальнюючи вище зазначені твердження науковців, педагогічну практику ми розглядаємо як поетапну систему організації взаємодії викладача та студента в реальних освітніх умовах (середня школа, університет), спрямовану на поступове ускладнення багаторівневої підготовки студента, що сприяє формуванню професійної компетентності особистості майбутнього викладача.

Розглядаючи педагогічну практику як форму професійного навчання, вчені виділяють в її організації освітню, виховну і розвивальну мету. Освітня мета сприяє розвитку професійних знань, їх самостійного надбання, формуванню професійних умінь студентів; розвивальна – розвитку педагогічного мислення, педагогічної спрямованості; виховна – формуванню професійно значущих якостей особистості, навичок самоосвіти та самовдосконалення.

О.В. Малкова наголошує на тому, що достатня підготовка майбутніх учителів до самостійної освітньої та виховної діяльності значною мірою залежить від структури, змісту, організації та методичного забезпечення педагогічної практики. Особливе значення для її організації мають:

- чіткість структури кожного етапу з часовими параметрами в межах встановлених державними вимогами;
- конкретність цілей, завдань і проєктованих результатів кожного виду педагогічної практики;
- зміст тем і завдань, засобів їх реалізації;
- облік основоположних вимог і принципів до організації;
- наявність механізму оцінки діяльності студентів [6, с. 30].

Питання вдосконалення змісту й організації педагогічної практики студентів педагогічних ВНЗ у психолого-педагогічній науці в різних напрямках розглядалися у працях О. Абдулліна, С. Білоконний, Ю. Дацько, Н. Загряжкіна, С. Кара, В. Ковальчук, М. Козій, Н. Казанішена, Л. Кулікова, Л. Манчуленко, М. Степко, В. Олійник, А. Сбруєва, В. Сластьонін, Т. Стрітьєвич, І. Чорней та ін. У роботах вище зазначених авторів наголошено

на значущості педагогічної практики у професійному становленні вчителя й акцентовано увагу на невідповідності її змісту й організації вимогам сьогодення.

Проблемі педагогічної практики в системі професійної підготовки майбутніх учителів-філологів присвячено наукові праці В. Дороз, Л. Виговської, О. Семеног, Т. Симоненко, І. Соколової, Л. Пархети, М. Пентилюк, О. Тереховської, С. Цінько. Дослідниками розглянуто проблеми формування професійної компетентності у системі педагогічних практик, взаємозв'язку педагогічних і навчальних практик, проаналізовано завдання і зміст різних видів педагогічних практик щодо вироблення у студентів високого рівня мовно-літературної компетентності та виявлено фактори, що впливають на її форми.

О. Семеног зазначає, що практика як невід'ємна складова системи професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури має бути цілісною і сприяти їх саморозвитку та професійному становленню. Дослідниця підкреслює, що виконання завдань педагогічної практики на випускних курсах у тісному взаємозв'язку з метою попередніх навчальних і педагогічних практик сприяє вдосконаленню лінгвістичної, мовної, етнокulturознавчої, комунікативної, літературної, психологічної, педагогічної, методичної, дослідницької компетенцій, опануванню нових освітніх технологій, вивченню педагогічного досвіду, набуттю навичок проведення науково-педагогічного дослідження, формуванню цілеспрямованості, організаторських здібностей, вмінь будувати взаємовідносини з колегами, дітьми та батьками, глибокому осмисленню вікових та індивідуально-психологічних особливостей школярів сучасного закладу [7].

За М. Пентилюк метою педагогічної практики майбутніх учителів-філологів є «розвиток у студентів уміння здійснювати діяльність з навчання рідної (державної) мови в загальноосвітній школі на базі сформованої в них мовленнєвої компетенції та знань з основ теорії і методики, педагогіки і психології, уміння поєднувати теоретичні знання з методики навчання української мови з практичною діяльністю навчання учнів; забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами її організації, вміння вирішувати конкретні методичні завдання відповідно до умов педагогічного процесу; виховання в студентів потреби систематично поновлювати свої знання і творчо застосовувати їх на практиці» [8, с. 382]. Основними завданнями педагогічної практики, на думку М. Пентилюк, є навчальні, наукові, виховні та професійні. Дослідниця підкреслює, що під час педагогічної практики студент-практикант повинен оволодіти основами конструктивно-планувальних, комунікативно-навчальних, організаційних та дослідницьких умінь [8].

Досліджуючи практику як необхідну складову частину навчального процесу у підготовці студентів-філологів, Л. Виговська наголошує, що «практична реалізація знань потребує від майбутнього філолога не тільки знання основ наук, методик викладання української мови, української та зарубіжної літератури, а також загальної ерудиції та уміння навчити, зацікавити дітей, що в свою чергу потребує високого рівня творчості» [9].

Професійна підготовка майбутніх учителів-філологів в університеті, на думку Л. Виговської, повинна відбуватися за таких умов:

- створення у процесі навчання ситуацій, які максимально моделюють майбутню професійну діяльність спеціаліста;
- залучення студентів до різноманітних форм і видів пізнавальної діяльності, що активізують самостійність, ініціативність, винахідливість, творчий потенціал;
- цілеспрямоване виявлення й розвиток творчих здібностей майбутнього фахівця [9].

Л. Пархета трактує педагогічну практику «як зв'язок між теоретичним навчанням і майбутньою самостійною роботою студента в школі. У процесі практики закріплюються і поглиблюються теоретичні знання, набуті під час навчання, виробляються професійні уміння і навички, розвиваються педагогічне мислення й творчі здібності, інтенсифікується процес формування професійно-особистісних якостей» [9, с. 279]. Розглядаючи питання формування професійної майстерності вчителя-філолога у процесі педагогічної практики,

дослідниця зазначає, що студент-практикант повинен оволодіти основами конструктивно-планувальних, комунікативно-навчаючих, організаційних та дослідницьких умінь і реалізувати їх в умовах самостійної роботи [10].

Аналіз літератури з теми дослідження дає підстави стверджувати, що педагогічна практика студентів є однією з найважливіших складових процесу методичної підготовки майбутніх учителів-філологів у вищому навчальному закладі; вона слугує сполучною ланкою між теоретичним навчанням і майбутньою професійною діяльністю, кінцевим етапом практичної підготовки. Під час педагогічної практики майбутні вчителі поглиблюють свої знання, здобувають перший педагогічний досвід, удосконалюють методичні уміння і навички.

Висновки. Незважаючи на численні дослідження теоретико-методологічних засад педагогічної практики, наукового обґрунтування потребують такі аспекти практичної підготовки учителів-філологів:

- сутність, роль та специфіка педагогічної практики у системі професійної підготовки;
- створення цілісної системи практичної підготовки вчителів-філологів, заснованої на нових ідеях сучасної освіти;
- обґрунтування принципів організації, особливостей визначення мети, завдань, змісту, методів та організаційних форм практичної підготовки вчителів-словесників у вищих педагогічних навчальних закладах;
- моделювання безперервної педагогічної практики як середовища самостійної діяльності студента.

Література

1. Гончаренко С., Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Аверьянова С.И., Дидактические условия организации педагогической практики студентов педвузов (на примере технологического факультета) : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Светлана Ивановна Аверьянова ; Магнитог. гос. пед. ин-т. – Магнитогорск, 1999. – 195 с.
3. Манчуленко Л.В., Формування творчого стилю діяльності майбутніх педагогів у процесі педагогічної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Лілія Василівна Манчуленко. – Тернопіль, 2006. – 22 с.
4. Бауэр В.В., Технология самореализации будущего учителя в процессе педагогической практики [Электронный ресурс] // Известия ВГПУ. – Непрерывное профессиональное образование. – 2011. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/tehnologiya-samorealizatsii-buduschego-uchitelya-v-protsesse-pedagogicheskoy-praktiki>
5. Лигостева А.В., Организация летней педагогической практики в процессе профессиональной подготовки студентов педагогического колледжа : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Оренбург, 2001. – 159 с.
6. Малкова О.В., Виды педагогической практики в формировании профессиональных качеств будущего учителя // Среднее профессиональное образование : Ежемесячный теоретический и научно-методический журнал. – М. : «Миратос», 1995. – С. 29–31.
7. Семенов О., Взаємозв'язок педагогічних і навчальних практик у системі професійної підготовки вчителів-словесників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.vn.ua/article1/1799.html>
8. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах/ Колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк, С. О. Караман та ін. – К. : Ленвіт, 2009. – 400 с.
9. Виговська Л.М., Творчий потенціал як умова формування творчої особистості майбутнього філолога (на матеріалі практики) [Електронний ресурс] // Вісник Донецького

інституту: Педагогіка. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/58/7825-tvorchij-potencial-yak-umova-formuvannya-tvorcho%D1%97-osobistosti-majbutnogo-filologa-na-materiali-praktiki.html>

10. Пархета Л. Формування фахової компетентності студентів-філологів у процесі педагогічних практик // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2014. – Ч. 2. – С. 277–282.

Барабаш Ирина Владимировна

В статье рассмотрено формирование и развитие профессиональных умений и навыков у будущих учителей-словесников в процессе практической подготовки. Результаты научного поиска дают основания утверждать, что педагогическая практика студентов является одной из важнейших составляющих процесса методической подготовки будущих учителей-филологов в высшем учебном заведении; она служит связующим звеном между теоретическим обучением и будущей профессиональной деятельностью, конечным этапом практической подготовки.

Ключевые слова: практическая подготовка, профессиональная компетентность, учитель-филолог, педагогическая практика, образовательный процесс.

Barabash Irina Volodumirivna

The article considers the formation and development of professional abilities and skills of future teachers-language and literature in the practical training. The results of scientific research give the grounds to state that teaching practice of students is an essential component of a methodological training of teachers of philology at higher educational institutions; it served as a bridge between theoretical training and a professional activities and the final stage of practical training.

Key words: practical training, professional competence, teachers of philology, teaching practice, educational process.